

نگاه سیاستمدار

داستان دو چپ

جورج کاستانیدا*

ترجمه : محمدحسین باقی

نه واشینگتن و نه هیچ کس دیگری نمی تواند مسیر حوادث در آمریکای لاتین را تغییر دهد . دولت بوش با وفای به عهد خود در برابر متصدیان امور در منطقه درباره موضوعاتی چون مهاجرت، تجارت و به موجب آن حمایت دائم از فرآیند انتخاباتی بدون دخالت، می تواند تغییراتی ایجاد کند. چپ استراتژی معقول دربرگیرنده حمایت فعالانه از «چپ واقعی» است زمانی که در قدرت است : امضای توافقنامه تجارت آزاد با شیلی، در نظر گرفتن برزیل به عنوان شریک جدی تجاری، دخیل کردن دولت های این ملت ها در مسائلی که مربوط به کشورهای جهان سومی است (مثل کلمبیا، کوبا، و ونزوئلا) و آوردن رهبران و اندیشمندان شان به میدان. چپ واقعی باید بتواند نشان بدهد که نه تنها هیچ مجازاتی برای بودن آنچه که هست وجود ندارد بلکه می تواند سودمندی های محسوس و واقعی را ارائه دهد.

جامعه بین المللی نیز باید مشخص سازد که از به اصطلاح «چپ دروغین» چه انتظاری دارد، با تشخیص اینکه این چپ به سرعت ناپدید نمی شود. اولین نکته قابل تاکید این است که تمام حکومت های آمریکای لاتین باید به تعهدات کشورشان در مورد حقوق بشر و دموکراسی عمل کنند . نکته دوم این است که دولت ها باید موافقت کنند با تلاش های چند جانبه برای ساختن یک نظم قانونی بین المللی همکاری کنند. اروپا و واشینگتن اهرم های گسترده‌ای در بسیاری از این کشورها حداقل در برخی از این موارد دارند و باید از آن استفاده کنند.

سرانجام، واشینگتن و سایر دولت ها باید از اشتباهات پیشین اجتناب کنند. برخی مبارزات ارزش مبارزه را ندارند: اگر مورالس بخواهد با شیلی بر سر دسترسی به دریا جروبحث کند، یا آرژانتین بر سر قیمت گاز، با پرو بر سر مردم بومی، عقب می ماند. اگر چاوس واقعاً بخواهد تکنولوژی هسته‌ای از آرژانتین به‌دست آورد – بگذارید به دست آورد – تا زمانی که تحت نظارت آژانس است. تحت هیچ شرایطی ما نباید بپذیریم که نیم کره به در اردوگاه حامی و ضد آمریکا تبدیل شود، همانگونه که در مورد کوبا در دهه ۱۹۶۰ و آمریکای مرکزی در دهه ۱۹۸۰ اتفاق افتاد. بنابراین در عوض بحث در مورد اینکه آیا از پیدایش چپ در آمریکای لاتین استقبال یا افسوس خوریم، عاقلانه تر خواهد بود که منظر را از اغیار خالی، از اولی «تعامل و همکاری با این کشورها» حمایت و دومی «تقسیم نیم کره به دو اردوگاه» را محدود کنیم. ضمناً، همه باید خود را در مورد آنچه که از زمان انقلاب کوبا تاکنون حادثه زمین لرزه وار برای چپ آمریکای لاتین خواهد بود– یعنی مرگ کاسترو– آماده کنند. چپ آمریکای لاتین همچنین باید خود را برای پایان عصر بوش و پیدایش جمهورریخواهان میانه رو یا بازگشت دموکرات های میانه رو آماده سازند.

***جورج کاستانیدا** از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۳ وزیر خارجه مکزیک بود. او اکنون در دانشگاه نیویورک تدریس می کند.

منبع: Prospect Magazine آگوست ۲۰۰۶

بخش پایانی

مروری بر زندگی و آثار سیدقطب

آغازگر اسلام سیاسی مدرن

ترجمه : ابراهیم اسکافی

سید قطب (۹ اکتبر ۱۹۰۶– ۲۹ اوت ۱۹۶۶) نویسنده نظریه پرداز مصری و عضو اخوان المسلمین مصر بود. شهرت او بیشتر به سبب بازنگری وی در تاثیر اصول گرایی اسلامی بر تحولات اجتماعی و سیاسی، به ویژه کتاب «معالم فی الطريق» است. در کتاب تفسیر جامع قرآن، «فی ظلال القرآن الکریم» برداشت‌های مدرنی از مفاهیمی اسلامی نظیر «جهاد»، «جاهلیت» و «امت» مطرح شده است. این کتاب جایگاه مهمی در اندیشه های وی دارد.

زندگی و فعالیت‌های اجتماعی

قطب در روستای موشا در مصر به‌دنیا آمد و در سنین جوانی در آنجا به آموختن قرآن پرداخت. او به قاهره رفت و پیش از آنکه کارش را به عنوان معلم در وزارت معارف (آموزش و پرورش) آغاز کند، بین سال‌های ۱۹۲۹ تا ۱۹۳۳ در نظام آموزش و پرورش غربی مصر تحصیل کرد. او به عنوان نویسنده و منتقد اغلب اوقاتش را صرف ادبیات می کرد. زمانی به‌نام اشواک (خارها) نوشت و حتی با نقدهایش نجیب محفوظ رمان نویس مصری را از گمنامی درآورد. در سال ۱۹۳۹ کارمند وزارت معارف مصر شد. برای تحصیل درباره سیستم‌های آموزشی بین سال‌های ۱۹۴۸ تا ۱۹۵۰ با بورسیه تحصیلی به ایالات متحده رفت و مدرک کارشناسی ارشد خود را از کالج آموزشی ایالت کلرادو (نام فعلی اش دانشگاه شمال کلرادو است) دریافت کرد. «العدالت الاجتماعي فی الاسلام» را که اولین اثر نظری مهمش در حوزه نقد اجتماعی مذهبی است، در خارج از کشور در سال ۱۹۴۹ منتشر کرد. گذشته از پایان نابهنگام زندگی اش، زندگی شخصی اش هیچ گاه شادمان نبود. گرچه اسلام به او آرامش و رضایت خاصی می بخشید، اما وی مبتلا به بیماری تنفسی بود و از چند بیماری دیگر نیز در سراسر عمر رنج می کشید. ویژگی بارز او «دین گرایی، انزواطلبی، افسردگی و نگرانی» بود. ظاهراً «رنگ پرده‌ای» و ششمانش خواب‌آلود» بود. قطب هرگز ازدواج نکرد، شاید به خاطر عقاید تند مذهبی اش. جامعه مصر در زمانی که او زندگی می کرد به شدت در حال غربی شدن بود، قطب معتقد بود قرآن (در سوره نساء) می گوید که «مردان باید بر امور زنان مدیریت کنند. . . . قطب با خوانندگان آثارش در میان می گذاشت که نتوانسته است زن مناسبی را که «خلوص و بصیرت اخلاقی» داشته باشد، پیدا کند و مجبور است با زندگی مجردی بسازد.

مسائل زیادی در آمریکا بود که انتقاد شدید قطب را برمی انگیزخت : نژادپرستی، مادی گرایی، آزادی فردی، سیستم اقتصادی، آرایشگران ناشی، ابتلال، ممنوعیت طلاق، هیجانات ورزشی و اختلاط «حیوانی» جنسیت ها (حتی در موقع رفتن به کلیسا). و از حمایت نکردن آمریکا از مبارزات مردم فلسطین نیز به شدت انتقاد می کرد. در مقاله ای که پس از بازگشت از آمریکا در مصر منتشر کرد، با رفتارهای جنسی در آمریکا به شدت انتقاد کرد: قطب نتیجه می گیرد که جلوه های اصلی زندگی آمریکایی «بدوی» و منزجرکننده است. تجربیاتش در ایالات متحده باعث شد تا در بازگشت به مصر، عزمش برای مخالفت با ارزش های غربی و حرکت به سوی رادیکالیسم جزم شود. در سال ۱۹۵۳ از خدمات دولتی استعفا داد تا به اخوان المسلمین بپیوندد و بعدها تاثیرگذارترین مبلغ این گروه شد. مکتب فکری او اکنون به عنوان قطبیسم شناخته می شود. هم اخوان المسلمین و هم قطب از ارتباط

در این باره که چرا قطب از یک اصلاح طلب سکولار در دهه ۱۹۳۰ به یک اسلام گرای رادیکال (که در معالـم فی الطريق مشهور است) در دهه ۱۹۵۰ تبدیل شد، نظریات گوناگونی وجود دارد. یکی از نظریه های عمده در این مورد این است که زمانی که وی در سال‌های ۱۹۵۴ تا ۱۹۶۴ در زندان به سر می برد، از آن جا که شاهد شکنجه و جنایات زیادی علیه اخوان المسلمین بود، نتیجه گرفت که جز در یک حکومت پای‌بند به قوانین شرع نمی توان جلو چنین مطالبی را گرفت. نظریه دیگر این است که تجربیات وی در آمریکا از یک سو و این که سیاست‌های ناصر به اندازه کافی ضدغربی نبودند از سوی دیگر باعث شد تا افسون درآیند و خطرناک جاهلیت (که در نظر او خطر جدی یک ذهنیت سکولار بود) را احساس کند.

سرانجام، قطب نظریه خودش را در «معالم فی الطريق» مطرح کرد، او ادعا می کند تا زمانی که از قوانین شریعت به عنوان یک سیستم جامع برای تمام جنبه های زندگی پیروی کنیم، هیچ چیز غیراسلامی ناجور و فاسدی وجود نخواهد داشت و انسانیت از تمام مواهب برخوردار خواهد شد، از آرامش شخصی و اجتماعی گرفته تا

علوم سیاسی

«گنجینه‌های» نهفته در جهان. به طور طبیعی، تجربیات قطب به عنوان یک مصری – دوران کودکی، کارهای حرفه ای و مبارزاتش در اخوان المسلمین – اثر

آشکاری بر دیدگاه‌های نظری و مذهبی اش باقی گذاشته است. حتی در نوشته‌های سکولار اولیه اش، نشانه‌هایی برای زمینه‌های بعدی افکارش وجود دارد. برای مثال، در خودزندگینامه دوران کودکی قطب «طفل من القریه» کمتر اشاره‌ای به اسلام با نظریه های سیاسی شده است و معمولاً در زمره ی اثر ادبی سکولار طبقه بندی می شود. با وجود این، پر از اشاره‌هایی به عرفان روستایی، قرآن و وجود یی عدالتی است. آثار بعدی قطب در چنین زمینه‌هایی با استفاده از تفسیرهای قرآنی، عدالت اجتماعی و اسلام سیاسی بسط پیدا می کند. حرفه نویسندگی قطب تاثیر عمیقی بر فلسفه اش گذاشته است. در «التصورالغنی فی القرآن» درکی ادبی از قرآن و روش شناسی تکمیلی در تفسیر متن را به کار برد. هرمنوتیک وی که در تفسیر جامع قرآن «فی ظلال القرآن» به کار رفته است زیربنای تبیین رادیکال در «معالم فی الطريق» است. دراواخر عمر، قطب تجربیات شخصی و پیشرفت‌های نظری اش را در بدنه باورهای مذهبی و سیاسی اش ترکیب کرد و در «معالم فی الطريق» منتشر کرد. این کتاب خلاصه‌ای از دیدگاه‌های کلی قطب درباره سیستم اسلامی است. در ضمن در این کتاب؛ قطب آشکارا حکومت سکولاری مثل رژیم عبدالناصر که مشروعیتش را بر مبنای خواست و رضایت انسان‌ها قرار داده بود، محکوم کرده است. این اثر بیش از دیگر آثارش، شخصیت قطب را به عنوان رهبر اسلام گرایان افراطی در قرن بیستم شکل داد.

دیدگاه های سیاسی

قطب چه در زمانی که از حکومت دیکتاتوری حمایت می کند و چه بعدها که حکومت قوانین شریعت و ذاتاً بدون دولت را ترویج می کند، دیدگاه‌های سیاسی اش آش همواره متمرکز بر اسلام است، اسلامی که سیستم جامع اخلاقی، قضایی و حکمرانی دارد و قوانین شریعتش باید تنها مبنای حکومت باشد. دیدگاه قطب درباره حکومت اسلامی با بسیاری از مسلمانان نوگرا و اصلاح طلب که معتقدند چون نهاد قرآنی شورا از انتخابات و دموکراسی حمایت می کند، در نتیجه دموکراسی پدیده‌ای اسلامی است، متفاوت است. قطب در عوض از حکومت «مطلقه محض» دفاع می کند، او ادعا می کند که خطاب قرآن در موضوع شورا تنها به حاکم است تا با برخی از حکومت‌شوندگان مشورت کند و ربطی به انتخابات ندارد. قطب انقلاب ۱۹۵۲ را در ابتدا فرصتی برای عملی کردن دیدگاه هایش می دید، اما به محض این که متوجه شد این رژیم اجرای کامل قوانین شریعت را نمی پذیرد، قطب سیاست‌های جدید افسران آزاد به رهبری جمال عبدالناصر فاصله گرفت. قطب همچنین شاهد بی رحمی حکومت ناصر در بازداشت‌های خودسرانه، شکنجه و خشونت‌های مرگبار در زندان بود. شاید در واکنش به همین مطالب قدرت بود که دیدگاه قطب شکل گرفت: حکومت اسلامی به جای آنکه توسط چند شخصیت‌یبتدار اداره شود، باید «فارغ از انسان‌های روی زمین و هر اراده‌ای جز اراده خداوند باشد» و هیچ حکمرانی نداشته باشد.

گفتار اصلی: معالم فی الطريق

ایده فراغت کامل [حکومت] از انسان و راه‌های رسیدن به آن در آخرین کتاب وی «معالم فی الطريق» تبیین شده است. قطب معتقد است که مسلمانان پیشتر از می دید که باید با دو روش با جاهلیت مبارزه کند: تبلیغ کردن و براندازی سازمان‌ها و قدرت‌های سیستم‌های جاهلی از طریق «قدرت فیزیکی و جهاد». جنبش پشرو باید رشد کند تا یک جامعه حقیقتاً اسلامی را تشکیل دهد و سپس آن را به سراسر سرزمین‌های اسلامی گسترش دهد و در نهایت تمام جهان را دربرگیرد. قطب تأکید می کند که این مبارزه آسان نیست. اسلام حقیقی تمام جنبه های زندگی را درگروگن خواهد کرد و هر چیز غیراسلامی را از میان خواهد برد. مسلمانان غیرواقعی، پهلودیان و غربی های که جاهلی هستند همه مبارزه خواهند کرد و هم پیمان می شوند تا نگذارند جاهلیت از بین برود. مسلمانان واقعی می توانند مشتاقانه به استقبال «فقر، مشقت، ناامیدی، عذاب و فداکاری» بروند.

فلسفه

قطب اغلب به عنوان مهمترین حامی نظری اسلام‌گرایی رادیکال در قرن بیستم شناخته می شود. این موضوع تا حد زیادی به‌خاطر کتاب‌هایی است که در این باره نوشته است و نیز به‌خاطر آن است که در آخرین کتابش ارتباطی قوی میان سیاست و مذهب برقرار کرده است. قطب به ویژه دیدگاه‌های پیچیده و جنجال‌برانگیزی را در مورد چند مقوله اسلام سنتی طرح ریزی کرد.

جاهلیت

یکی از این نظریه ها استفاده از واژه «جاهلیت» در مورد جوامع مسلمان دوران مدرن بود، این اصطلاح به طور سنتی به گمراهی بشریت پیش از ظهور اسلام به

اطلاق می شد. از نظر قطب کنار گذاشتن قوانین اسلامی و ارزش های مذهبی (به ویژه پس از استعمار اروپا) جهان اسلام را همچون دوران پیش از اسلام (یعنی جاهلیت) در گمراهی فروبرده است. قطب با اطلاق جاهلیت به دنیای اسلام، نتیجه می گیرد که تمام حکومت‌های غیراسلامی از جمله مصر نامشروعند. جنجالی ترین ویژگی نظریه قطب درباره جاهلیت، کاربرد وسیع آن بود. قطب معتقد بود که تمام جوامعی که با حکومت‌های غیراسلامی اداره می شوند، غیراسلامی هستند. علاوه بر آن، قطب بر مبنای تفسیرهای قرآنی از جاهلیت، نتیجه می گرفت که مسلمانانی که در این گونه جوامع زندگی می کنند شرعاً موفقتند با دولت حاکم مبارزه کنند و با حکومت درگیر شوند. با این نظریه مشروعیت و تحریک به انقلاب، قطب در مقابل اغلب جوامع سیاسی و از جمله مونسث، مصر قرار گرفت. تئوری‌های قطب عملاً آمیزه‌ای از تفسیر بنیادگرایانه از قرآن و ایدئولوژی اجتماعی – سیاسی رادیکال است.

انتقدها

قطب را، به ویژه در بخشی از رسانه های غربی، به عنوان حامی نظری جنبش های گوناگون افراط گرایی اسلامی در دهه ۱۹۸۰، از جمله سازمان بین المللی و القاعده می شناسند. آنها ادعا می کنند که قطب زیربنای فکری افراط گرایی اسلامی است. هرکسی می تواند پیوستگی هایی میان اندیشه قطب و گروه‌های بنیادگرای افراطی بیابد، از جمله دیدگاه‌های او شامل دفاع از حکومت اسلامی به عنوان تنها دولت مشروع، توجیه کردن مبارزه با دولت‌های غیراسلامی به عنوان جهاد و مخالفت سرسختانه با فرهنگ و ارزش های غربی. محمد قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اسامه بن لادن شد و

قطب، برادر قطب، پس از رهایی از زندان در مصر به عربستان سعودی مهاجرت کرد و در آنجا به مقام استادی مطالعات اسلامی رسید. در آنجا آثار بردارش را ویرایش، منتشر و تبلیغ می کرد. یکی از شاگردان و پیروان پرشورش ایمن الظواهری بود که بعدها مشاور اس